פינחס*

א. על הפסוק [1] "ויקרב משה את משפטן (של בנות צלפחד) לפני ה'", מעתיק רש"י התיבות "ויקרב משה את משפטן" ומפרש: "נתעלמה הלכה ממנו. וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי [2]. ד"א ראוי היתה פרשה זו להכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן".

לכאורה כוונתו להסביר התמי' — איך יתכן שבסוף הארבעים שנה משה לא ידע דין עקרי כסדר נחלות, "משפטן" של בנות צלפחד? — ומיישב זה בב' אופנים: א) דודאי הי' ידוע לו משפטן מתחלה, אלא שנענש ו"נתעלמה הלכה ממנו". ב) ש"ראוי' היתה פרשה זו להכתב וכו'".

וצריך להבין:

א) הלא מצינו כמה פעמים בתורה, גם לפני פרשה זו, שנסתפק משה בהנוגע להלכה מסויימת [3] ורש"י לא פירש בהן שנתעלמה הלכה ממנו [4] —

הרי שתופס רש"י כי אמנם יתכן לומר שהלכה זו לא שמעה משה עדיין מהקב"ה [5], ולכן אין לתמוה איך לא ידעה משה — וא"כ מה [6] מכריחו כאן לפרש שידע ההלכה ונתעלמה ממנו [7]?

---

*) מלא יו"ד כי במסורת כולם מלאים חוץ א' (בית שמואל שמות גטין). וראה מנחת שי ר"פ פינחס וש"נ לזוהר (רכ, א ואילך) וכו'.

1) פרשתנו כו, ה.

2) דברים א, יז.

3) בתיב"ע כאן (ובהנ"ל) שבארבעה דינין: כאן, פ' מגדף: אמור כד, י ואילך (ובפרש"י). פ' פסח שני: בהעלתך ט, ו ואילך. פ' מקושש: שלח טו, לב ואילך (ובפרש"י). וראה גם מסעי לו, א ואילך. וראה לקמן הערה 7, 24. ועוד.

4) וראה במושב זקנים עה"ת כאן: פרש"י נתעלמה ממנו וכו' וקשה אמאי לא פי' כך במקושש או במגדף, כי גם לשם נסתפק במיתתן.

5) ואף שכתב רש"י בר"פ בהר "אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני" וא"כ איך יתכן לומר שלא נאמרה הלכה זו למשה עדיין — ראה לקו"ש ח"ח ע' 39 הערה 45 שרש"י מדייק "אף כללותיהן ודקדוקיהן מסיני (ולא כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן" כמ"ש לפנ"ז בנוגע לשמיטה) כי הפרטים (של כולן) לא נאמרו בסיני. ושרש"י ס"ל בפשש"מ כר"י • דכללים נאמרו בסיני ופרטים באהל מועד **. ופ' מקושש עצים ומגדף וכו' יוכיחו. וראה פרש"י שמיני י, כ. ובשיחת ש"פ שמיני תשכ"ט באורכה. וראה גם אוה"ח כאן.

6) בגו"א כאן כתב: דאל"כ לקמן בפ' מסעי לא כתיב רק ויצו משה ע"פ ה' וכו' וכאן הוצרך להביא משפטן לפני ה' אלא מפני שנתעלמה ממנו הלכה.

ועדיין צ"ע:

א) בפ' פסח שני נאמר "עמדו ואשמעה וגו'" (ולא כבפ' מסעי) ומ"מ לא פרש"י שנתעלמה הלכה כו'.

ב) אם הוכחתו של רש"י היא ממש"נ בפ' מסעי (שעוד לא למדה התלמיד) הו"ל לרש"י להביא הוכחה בפירוש.

7) ומ"ש רש"י שנתעלמה ממנו הלכה במעשה זמרי (בלק כה, ו) היינו לפי שנא' שם "והמה בוכים" והיינו על שנתעלמה הלכה. וראה גם פרש"י שם, ז: ראה

---

*) ראה גם לקו"ש פ' בהר תשל"ו ס"ה ואילך.

**) להעיר מפרש"י משפטים (כד, יב) שכל תרי"ג מצות בכלל עשה"ד הן, תלויות בהם.

ב) בפי' הב' ג"כ קשה ע"ד הנ"ל: לכאורה כוונת רש"י [9] במ"ש "ראוי' היתה פרשה זו להכתב וכו' " שלא נאמרה לו עדיין פרשה זו [9], ומפרש הטעם למה לא נאמרה לו: "שזכו בנות צלפחד וכו' ". וקשה למה דוקא כאן מפרש רש"י הטעם שלא נאמרה לו עדיין ולא בפ' הקודמות הנ"ל.

ג) אם כוונת רש"י ליישב איך יתכן שמשה לא ידע הלכה זו, הו"ל להעתיק מהכתוב רק "ויקרב משה וגו' ", ומזה הי' מובן שכוונתו לכללות הענין, ולמה הוצרך להעתיק גם "(ויק־רב משה) את משפטן" ?

ד) בפירושו בפ' בהעלותך (בדיני פסח שני) — (פירוש שלכאורה דומה הוא לפירושו השני כאן), כתב רש"י "וראוי' היתה פרשה זו להאמר וכו' שזכו אלו שתאמר על ידיהן" — וצלה"ב למה שינה כאן וכתב "ראוי' היתה פרשה זו להכתב וכו' ונכתבה על ידן" [10].

ה) ידוע, שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים בענין א', ה"ז מפני שכל אחד מהם לבדו אין בו כדי ליישב הכתוב לפי פשוטו בכל הפרטים, ומה שיש להקשות לפי' האחד, אין להק־שות לפי' השני — והפי' הראשון הוא הקרוב יותר לפשוטו של מקרא; וצריך להבין: מה הן הקשיים בכ"א מפירושים אלו שבשבילם הוזקק רש"י להביא שניהם [11] ?

מעשה ונזכר הלכה אמר לו למשה מקוב־לני ממך כו'. אבל זה (שפנחס ידעה) בפני עצמו אינו הוכחה שנתעלמה הלכה כי לולא חידוש פרש"י — פשוטי דקראי משמע שמעשה פנחס הי' קנאה דחזול השם. כן — אפ"ל שלמד זה (או דקס"ד שיש ללמוד זה) — במדות שהתורה נד־רשת בהן באותן שאדם לומדן עצמו.

אלא שבהמשך למה שכבר פרש"י ש־נתעלמה הלכה (ממ"ש "והמה בוכים") מפי' ראה מעשה וכו'.

8) וכן הבין במשכיל לדוד כאן. ראה לעיל הערה 3.

9) ואין לומר שכוונת רש"י שמשה ידע ההלכה ועשה עצמו כלא יודע (עינוי הדין !) ושאל מהקב"ה בכדי שתכתב הפרשה ע"י בנות צלפחד !

10) בספרי אי' בב' מקומות ל' אמירה ובש"ס (סנהדרין ח, א. ב"ב קיט, א) אי' ל' כתיבה, בגוגע לכאן ובמקושש (ובנוגע לפסח שני לא נזכר בש"ס), ורש"י בותר בלשונו של הספרי בפסח שני ובלשונו של הש"ס כאן !

11) במשכיל לדוד כתב דלפי' הראשון קשה דסנהדרין (ח, א): מי כתיב ואש־מיעכם ושמעתינו כתיב אי גמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא.

אבל בפרש"י אינו מעתיק תיבת "ושמע־תיו" דמזה מוכח דעל ל' "תקריבון אלי" נפרע. וכן מוכח מזה שלא העתיק רש"י בפירושו לפסוק זה (דברים א, יז — שגם שם פי' שנסתלק ממנו משפט בנות צלפחד) אלא התיבות "תקריבון אלי".

וגם מ"ש דלפי' ב' ק"ק שלא נאמרה לו פ' נחלות עד האידנא — ראה לקמן בפנים שקשה לפ' כן בכוונת רש"י. ולקמן ס"ג שכוונת רש"י גם לפי' זה שנאמרה ההלכה לפנ"ז.

בש"ח כתב: דלטעם הראשון קשה מנ"ל דנתעלמה ממנו הלכה דלמא משה לא רצה לפסוק הלכה בלי ידיעת הקב"ה כמו דכתיב לעיל גבי ויהי אנשים גו' בפ' בהעלותך דלא פי' שם שכאן נפרע ממנו ה"ה ה"נ, לכך פי' ד"א. ולפי' ד"א קשה למה לא כתיב הכא כמו התם עמדו ואשמעה וגו' לכן פי' גם טעם הראשון.

ואינו מובן:

א) מה נשתנה הלכה זו שלא רצה לפ־סוק בלי ידיעת הקב"ה מכל שאר ההלכות שפסק ?

ומה שמביא ראי' מפ' פסח שני הרי

ב. והביאור בכל זה:

עצם הענין, שמשה נסתפק בנוגע להלכה מסויימת, אין בזה משום תמי', כי כנ"ל, י"ל שהלכה זו עדיין לא שמעה מהקב"ה; ואפילו בסוף שנת הארבעים, כמו בנדו"ד — וכו"כ דיי־נים ועקריים נאמרו בפרשיות שלאחרי פרשתנו. אלא שכאן הוקשה לרש"י בלישנא דקרא "(ויקרב משה את) משפטן" — מדוע תיאר הכתוב הענין בל' "משפט" ולא בל' "דבר", שהוא לשון הרגיל בכגון דא, וכמו שמצינו כ"פ בפרשיות הקודמות[12] (וכמובא גם ברש"י כאן: "והדבר אשר יקשה מכם גו' ")?

ההפרש בין "דבר" (בנדו"ד) ל־"משפט": "דבר" כולל כל הענין ה־מדובר, הטענות והשקו"ט וכו'; "מש־פט" פירושו[13] — הפס"ד והבירור (דה־הלכה) שבהענין[14]. ומכיון ששאלת משה מהקב"ה היא לכאורה מצד אי ידיעתו ההלכה והפס"ד, א"כ איך מתאים לומר שמשה "הקריב" לפני הקב"ה "את משפטן" — הפס"ד וההלכה.

ולכן מפרש רש"י שאכן ידע כבר משה את ההלכה, ושפיר נקט הכתוב ל' "משפט" להדגיש שהמדובר הוא בפס"ד ברור וידוע לו, ובכל זה הי' זקוק "להקריב" את המשפט לפני הקב"ה לפי שבשעה זו "נתעלמה הלכה ממנו" (וכאילו אמר הכתוב ש"משפט" זה הי' בידו ונתעלם ממנו בשעה זו[15] וע"כ הקריבו לפני ה'). וזהו גם טעמו של רש"י שמעתיק (לא רק תיבת "משפטן" לחודא, אלא) גם "(ויקרב) משה", כי לשון "משפט" שייך כאן רק לגבי משה מכיון שהוא ידע ההלכה מכבר (משא"כ אם היתה השאלה ע"י אחר לא הי' מתאים תואר זה).

ועדיין יש לתמוה, איך שייך לומר שנתעלם הלכה ממשה[16] רבן של כל ישראל שקבל תורה מסיני וכו', ולכן ממשיך רש"י "וכאן נפרע וכו' ", להס־ביר שהלכה זו נתעלמה ממנו בתור עונש: לפי "שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי", לכן נפרע במדה כנגד מדה[17] שנתעלמה ממנו ההלכה.

ג. אלא שלפי' זה קשה: והלא אמירתו של משה "והדבר אשר יקשה וגו' " היתה בשנה הראשונה לאחרי יצי"מ[18], וטענת בנות צלפחד היתה בשנת הארבעים, כמו שפרש"י לפנ"ז[19], ואיך יתכן שהקב"ה המתין ל"ט שנה ולא סיבב סיבה שיתתקן הדבר (ה־דורש תיקון) מיד[20]; ובפרט שע"י

שם י"ל שלא ידע משה ההלכה כדלקמן בפנים.

ב) איך משמע במ"ש "ויקרב משה את משפטן" (ולא "עמדו ואשמעה") שנתעלמה ממנו הלכה? וראה לקמן בפנים ס"ב.

12) ראה יתרו יח, טו. כב. כו. משפטים כב, ח. ועוד.

13) ראה במלבי"ם ותורה תמימה כאן.

14) ראה פרש"י תצוה (כח, טו): טע־נות הבע"ד כו' שמברר כו'.

15) וזהו גם מה שרש"י מדייק עה"פ והדבר אשר יקשה מכם וגו' (דברים א, יז): נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד.

16) להעיר מפרש"י פקודי לח, כב. שמיני י, כ.

17) ראה בפרש"י נח ז, יא. יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד.

18) ראה פרש"י יתרו שם, יג.

19) פרשתנו כו, ב.

20) במשכיל לדוד כאן כתב (וראה גם

העיכוב עלולים ישראל לטעות ולחשוב שנכון הדבר שנטל עטרה כו', מאחר ששמעו כזאת מפי משה רבינו[21]?

ולכן מפרש רש"י: "ד"א ראוי' היתה וכו'", היינו: ד"א למה נתעלמה ממנו הלכה

(ולא שחוזר (בפירושו זה) ממ"ש בתחלה שנתעלמה הלכה ממנו (כי אין בזה קושי, וגם מל' "משפטן" מוכח שצ"ל כן כנ"ל)) —

לא משום ש"כאן נפרע וכו'", אלא שאדרבא "ראוי' היתה פרשה זו להכתב ע"י משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן". ולב' הפי' — מדייק רש"י ואומר "לה־כתב", ו"נכתבה", דוקא, שרק כתיבתה של הפרשה והלכה זו בתורה באה בזכותן של בנות צלפחד, אבל אמי־רתה של הלכה זו מהקב"ה לא באה על ידן, כי כבר אמרה למשה (אלא שנתעלמה ממנו בתור עונש או בכדי שתכתב על ידי בנות צלפחד).

אמנם לפי' זה קשה: האם בשביל זכותן של בנות צלפחד יפסיד משה רבינו — שתתעלם הלכה ממנו[22]? ולכן מביא רש"י פירושו הראשון (ויתרה מזו — תופסו כעיקר) שנת־עלמה ממנו הלכה מפני ש"נפרע על שנטל עטרה וכו'"[23].

ד. מהענינים המופלאים הרמוזים בפרש"י זה:

לשון זו ש"נתעלמה הלכה" ממשה נאמרה גם בס"פ בלק במעשה זמרי, ולכאורה דורש ביאור: למה דוקא בשגים אלו נתעלמה הלכה ממנו[24]?

והביאור בזה ע"ד ההלכה (ויומתק יותר הפי' שע"ד הפשט): התעלמות ההלכה ממשה הו"ע הנוגע לא רק למשה, אלא גם לכל ישראל שהם מקבלי ההלכה ממשה. שהרי אינם יודעים כלל ע"ד מציאות פס"ד זה עד שתאמר פעם שני' ולימדה משה לישראל. ועוד: גם לאחרי זה, הרי זו הלכה שהיתה בה שכחה ואינה דומה להלכה שלא חלה עלי' שכחה לעולם[25]. ואמחז"ל[26]: מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא. (בעניננו — עכ"פ בנוגע ל־משה).

ומכיון שכן, מובן שהתעלמות ה־הלכה ה"ז חסרון במעלת מסירת ה־

ברא"ם דברים א, יז) שנפרע דוקא בהלכה זו לתוספות פרעון שראתה עין נשים מה שלא ראתה עינו (עדמ"ש בתנחומא כאן) אבל לפרש"י (בפסוק ז) הרי ראו פ' זו כתובה במרום, וא"כ הרי לא היו סתם נשים וכו'.

וגם מ"ש שהי' לטובתו בזה שהי' סמוך למיתתו שלא יוכל איזה רשע לביישו בזה קודם לכן בחייו, הרי מובן שיותר הי' נחשב לטובתו להעמידו על טעותו מיד, וגם שלא יטעו בזה ישראל, כבפנים.

21) ראה פרש"י תשא לד, ו. אבל כאן שעלולים כל ישראל לטעות שעשה כהוגן הי' צ"ל נפרע מיד. אלא שלהיות שמ"מ יש לדחוק דלמה בשביל זה תושלל ממשה אפשריות גדולה יותר לעשות תשובה, ולכן (גם מטעם זה, וראה לקמן סוס"ג) פי' זה הוא הראשון והעיקרי.

22) דוגמא ומעין — הדין דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיוכה חבירך. ראה אנצי' תלמודית בערכו הדיעות בזה.

23) ראה לעיל הערה 21.

24) ראה פרש"י מטות לא, כא. אבל שם מובן הטעם: לפי שבא משה לכלל כעס וכו', משא"כ כאן.

25) ראה נדרים לח, סע"א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סוף ה"י ובמ"מ והערות שם.

26) יומא כט, א.

הלכה ממשה רבינו לבנ"י; אולם יוצ"א מן הכלל הן שתי ההלכות הנ"ל (במעשה זמרי ובטענת בנות צלפחד): ע"י ש"נתעלמה ההלכה" ממשה אז לא הפסידו בנ"י בקבלתן, כי גם לולא התעלמות ההלכות לא היו יכולים לקבלן ממשה עצמו בשעה ההיא — וכדלהלן.

דהנה אי' בגמרא [27]: "כל ת"ח ש"מורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומ"ע לו". ופי' בתוס' [28] "דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר", דאז אין שומעין לו אם לא אמרה קודם המעשה.

והנה בנדו"ד הי' זה בשעת מעשה ומשה הי' "נוגע בדבר" — בשתי ההלכות (דמעשה זמרי וטענת בנות צלפחד) [29]:

במעשה זמרי פרש"י [30]: "אמרו לו, משה, זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך", בדבריהם אלו עשאוהו "נוגע בדבר" בהגידון, ולכן יש מקום לומר שבנדו"ז אינו נאמן לומר שההלכה היא ד"קנאין פוגעין בו" [31].

וכן בטענת בנות צלפחד הרי אמרו "והוא לא הי' גו' בעדת קרח" [32] — וכיון ש"נזקקו לומר" [33] שלא הי' בעדת קרח שחלקו על משה הרי נעשה משה "נוגע בדבר" בגידון זה [34], ולכן י"ל ש"אין שומעין לו" בפסק הלכה זו [35].

---

27) יבמות עז, א.

28) שם ד"ה אם.

29) ראה השקו"ט בשו"ת צ"צ חאה"ע"ז סי' סו (ס' ג'ד) אם נקרא נוגע בדבר (בנדו"ז דת"ח שמורה הלכה כו') גם כ"שאין בזה הנאת ממון, שנחלקו בזה מה"ר"ט (שו"ת חח"מ סי' ם) זמהריב"ל (הובא בשו"ת מהרי"ט שם) ושי"ך (חו"מ סי' מו סקס"ו).

30) בלק כה, ו.

31) ואף שאמרה גם קודם מעשה כ"מבואר בפרש"י בלק (כה, ז) — הרי כל ששמעו ההלכה או נתעלמה מהם וכמש"נ כל עדת בנ"י והמה בוכים ואפילו פנחס נזכר רק כשראה מעשה.

32) פרשתנו כז, ג.

33) ל' פרש"י פרשתנו שם.

34) ראה ברבינו בחיי כאן. וראה גם ברמב"ן פרשתנו שם.

35) ומ"מ לאחרי ששמעה מהקב"ה הי' נאמן מפני כמה טעמים:

א) להסוברים דבת"ח שמורה הלכה ובא וכו' לא תיישינן דמשקר אלא שאומר בודאי (ראה דעות בזה בשו"ת הצ"צ שם) הרי מכיון שאמר לו הקב"ה ההלכה בפי' בנוגע לבנות צלפחד נסתלק החשש שאומר בודאי.

ב) לכל הדעות נאמן במילתא דעבידא לגלויי (פרש"י יבמות שם ד"ה דהא, ט"ז יו"ד סוס"י רמב. שו"ת צ"צ שם) והרי כאן עבידא לגלויי כשתכתב ס"ת למטה *.

ג) מכיון שבפי' זו נאמר גם "ואם אין לו בת וגו'" ה"ז "מעשה אחרינא בהדה" שאז נאמן (יבמות צח, א).

---

*) ואין לומר דכיון דגם כתיבת ס"ת למטה הוא ע"י משה לא יהי' נאמן גם בכתיבתו הואיל והוא נוגע בדבר,

דפשוט דאין החשוד להסות משפט נחלת בנות צלפחד, חשוד שישלול (ע"י שיכתוב זה בתשב"כ) ולעולם המציאות דס"ת כש"רה וכל הדינים הקשורים בזה.

ומעתה, זה ש„נתעלמה ההלכה" ב־מעשה זמרי וטענת בנות צלפחד אינו ענין של הפסד בקבלת הלכות אלו, כי גם לולא ההתעלמות לא היתה אפשריות לקבלן ממשה מפני היותו „נוגע בדבר", ולכן סבב הקב"ה שתת־עלמנה ממנו דוקא הלכות אלו שלא יגיע הפסד — מהתעלמות ההלכה — לבנ"י.

(משיחת ש"פ פינחס תשכ"ו)